

Amor Mašović

TRAGANJE ZA NESTALIM ŽRTVAMA JE MISIJA A NADA ČLANOVA PORODICA ŽRTAVA DA ĆE I ONI PRONAĆI SVOJE, DAJE NAM SNAGU

Amor Mašović, član Kolegija direktora Instituta za nestale osobe BiH, rođen je 1955. u Sarajevu, gdje je završio osnovno i srednje obrazovanje, te Pravni fakultet. Početkom rata u BiH počinje raditi u komisiji za razmjenu ratnih zarobljenika, koja je poslije transformirana u Državnu komisiju za traženje nestalih osoba. Od kraja rata, pa sve do danas, učestvovao je u otkrivanju i ekshumaciji tijela žrtava iz više od 3.350 masovnih i pojedinačnih grobnica. Za svoj rad dobio je niz nagrada i priznanja, a bio je učesnik više međunarodnih konferencija i kolokvija posvećenih zaštiti i promociji ljudskih prava demokratije, humanizaciji rata i rješavanju problema nestalih osoba.

Razgovarao: Hikmet KARČIĆ

SAŽETAK: Bosna i Hercegovina je država u regionu u kojoj je za vrijeme agresije od 1992. do 1995. godine zabilježen najveći broj nestalih osoba. Od završetka rata prošlo je 20 godina, a svi nestali još nisu pronađeni. Na pitanja o procesu potrage za žrtvama genocida i nestalim u BiH, masovnim grobnicama, o problemima i teškoćama koji su pratili misiju traganja, o negiranju genocida i drugim pitanjima odgovara Amor Mašović, član Kolegija direktora Instituta za nestale osobe BiH.

Ključne riječi: Amor Mašović, nestale osobe, genocid, masovne grobnice, Srebrenica

Poštovani gospodine Mašoviću, ove godine se navršila dvadeseta godišnjica genocida nad Bošnjacima UN zaštićene zone Srebrenica. Možete li nam dati više informacija o broju nestalih i pronađenih žrtava iz Srebrenice?

Prema prijavama koje su podnijele porodice nestalih osoba, evidentirane su 8.372 nestale osobe u vrijeme

genocida u julu 1995. godine u Srebrenici i to je onaj broj koji je upisan na spomen-zidu. S današnjim datumom stanje je sljedeće: pronađeno je, dakle, 7.000 nestalih na području Srebrenice vezano za juli 1995. godine koji se desio u tom periodu. Statistika izgleda ovako: 6.166 žrtava genocida već ukopano u memorijalnom centru žrtava genocida u Potočarima,

237 žrtava ukopano kao individualne žrtve u mezarima širom Bosne i Hercegovine, čak je jedna od žrtava genocida ukopana u Zagrebu, radi se o osobi hrvatske nacionalnosti. Žrtve su ukopane u različitim općinama: u Tuzli, u Zvorniku, u Vlasenici, u Kalesiji, u Osmacima, u Milićima, u Sarajevu. Osim tih 237 ukopanih u individualnim grobnicama, 136 će

biti ukopano 11. jula ove godine. 134 žrtve su identificirane ali se još uvijek nisu stekli uslovi za njihov ukop. Iako su njihove porodice potpisale zapisnik o identifikaciji, nisu donijeli odluku o ukopu, najčešće se radi o tome da je nestao veći broj članova iste porodice, a samo neki ili samo jedan je pronađen. Porodice čekaju trenutak da se i ostali članovi pronađu da bi pristupili klanjanju dženaze i ukopu. Ili je riječ o žrtvama koje su u tolikoj mjeri nekompletne da porodice ne žele da donesu odluku o ukopu nego čekaju da se što veći broj skeletnih ostataka pronađe i kompletira. U jednom slučaju imamo i situaciju gdje roditelji odbijaju da praktično prihvate, iako su potpisali zapisnik o identifikaciji, odbijaju da prihvate da se pristupi činu ukopa. Dakle, osim tih 134,224 su žrtve preliminarno identificirane, pristigli su DNK nalazi na njihova imena i prezimena, ali iz istih razloga porodice još nisu spremne da potpišu zapisnik o identifikaciji, a u nekim slučajevima problem je zapravo u tome što DNK nalazi glase na imena dva ili više braće iz jedne porodice gdje

se ne može razlučiti koji je, nisu bili u brakovima, nemaju svoje potomke i ne može se razlučiti koji je od braće najmlađi, srednji ili onaj najstariji; to je razlog zašto još uvijek nisu ukopani. I, na kraju, imamo jednu grupu od 103 žrtve genocida, uspjeli smo izolirati DNK, ali nema podudaranja DNK izolovanog iz skeleta s bilo kojim od DNK iz baze podataka DNK preživjelih srodnika. To su individualci koji su žrtve genocida jer su pronađeni u istim masovnim primarnim ili sekundarnim grobnicama gdje su pronađene i ostale žrtve. Ili nemaju članove porodica koji bi dali krv ili ih nisu ni imali, bili su jedinci u porodici, nisu bili u braku, nemaju djecu, roditelji su im prije rata umrli, nemaju braće i sestara ili se radi o tome da su cijele porodice ubijene 2 ili 3 generacije članova iste porodice i jednostavno nemaju nikog od bliskih srodnika, imaju dalje srodnike, ali to nije situacija gdje se može izolirati DNK koja bi bila upotrebljiva za DNK identifikaciju. Kad saberemo sve brojke koje sam spomenuo proizlazi da je tačno 7.000

žrtava genocida u Srebrenici dosad pronađeno, a to dalje znači da se još 1.372 žrtve i dalje traga. Naravno, mogli bismo reći da je to najmanje 7.000 dokaza o genocidu koji se desio u Srebrenici; preostala 1.372 dokaza nalaze se u rukama onih koji su taj zločin osmislili, koji su ga izvršili i koji ga danas prikrivaju i, usudujem se reći, onih koji danas negiraju da se taj zločin desio, ti dokazi, ta tijela nalaze se u rukama tih ljudi. Bit će teško ako oni ne progovore i ne daju informacije. Bit će teško prikupiti u narednom periodu te dokaze, tim prije što su od svih žrtava genocida prilikom zarobljavanja oduzimani lični predmeti, oduzimani dokumenti, sve ono što bi moglo da pomogne u identifikaciji tih žrtava. Inače, žrtve koje su dosad pronađene, pronađene su na više od 500 različitih lokacija u 133 masovne grobnice od kojih su 96 primarne grobnice, 37 su sekundarne na teritoriji različitih općina, ne samo Srebrenice nego i okolnih općina, Zvornik, Osmaci, Šekovići, Kalesija, Vlasenica, Rogatica, Višegrad, Sarajevo, odnosno Trnovo. Neki

su pronađeni i u susjednoj Republici Srbiji, gdje su doneseni plovnim tokovima rijeka Drine i Save.

Vi ste kao predsjednik Komisije za razmjenu ratnih zarobljenika Vlade Republike Bosne i Hercegovine odmah po padu Srebrenice i Žepe shvatili da neće biti mnogo zarobljenika iz ove dvije enklave. Možete li nam reći malo više o tim danima jula 1995. godine?

Nisam baš siguran da smo, u julu u Bosni i Hercegovini, bili svjesni onoga što se desilo u Srebrenici. Možda u nekim svjetskim centrima, u nekim metropolama, u Washingtonu, u Londonu, u Parizu su vjerovatno već i tada u julu ili pred kraj jula, jesu; jer su raspolagali instrumentima praćenja događaja na ovim prostorima. Ja sam sklon vjerovati da su neki od njih, kako bi se reklo, uživo pratili genocid koji se dešava u julu mjesecu u Srebrenici.

Kasnije su satelitski snimci pomogli u otkrivanju sekundarnih i primarnih masovnih grobnica. U to vrijeme mi nismo mogli ni slutiti da će se, dakle, JNA i vojska Radovana Karadžića, Ratka Mladića na takav način obračunavati s ljudima civilima i s onim zarobljenicima koji su se

komisiji za nestale osobe, doći ćemo do tog broja: 8.372. Ali ono što nismo apsolutno mogli ni slutiti u tom vremenu jeste da će ti ljudi biti podvrgnuti masovnim egzekucijama, strijeljanjima po 500, 600, 1.000, a u Kravici više od 1.500 na jednom mjestu, u jednom trenutku.

Vi ste mnogo puta svjedočili u Haškom tribunalu i pred domaćim sudovima u suđenjima za ratne zločine. Ovo je presedan da se zapisnici s ekshumacija i identifikacija kao i DNA nalazi koriste u suđenjima. Možete li nam pojasniti kako je došlo do ovoga?

Danas to izgleda dosta jednostavno i izgleda logično da ekshumacije rade nadležni sudovi, ali tada kad smo počinjali, dakle 1996. godine, bilo je nekih ideja da se oforme timovi koji su trebali da idu po terenu i da jednostavno prikupljaju tijela ubijenih i predaju ih njihovim porodicama. Dakle, poseban je akcent bio na taj humanitarni aspekt problema nestalih osoba, a zanemaren onaj važni dio ne samo za porodice nego za sve nas, cjelokupno društvo, a to je krivičnopravni aspekt tog problema. Imao sam teških muka i problema da ljude u tadašnjem uredu Carla Bildta uvjerim da se ekshumacije moraju

nadležno tužilaštvo odnosno sud, da moraju učestvovati forenzičari, odnosno vještaci sudske medicine, kriminalistički tehničari, policajac te istražitelji iz komisija za traženje nestalih. Samo zahvaljujući takvom pristupu danas raspoložemo obiljem dokaza u vidu autopsijskih izvještaja, u vidu zapisnika o identifikaciji, zapisnika s uviđaja na licu mjesta koji se koriste u suđenjima ne samo pred Haškim tribunalom, nego i pred domaćim sudovima. Bio sam prilici da svjedočim pred hrvatskim županijskim sudovima, pred Specijalnim srbijanskim sudom za ratne zločine te pred našim kantonalnim sudovima. Svi oni koriste tu dokumentaciju i tu se ne radi samo o zapisnicima ovih istražnih radnji koje sam spominjao već i o fotodokumentaciji, videodokumentaciji koja je prikupljena u tom periodu.

Na samom početku Vaše misije da se pronađu nestale osobe u Bosni i Hercegovini imali ste mnogo poteškoća, počev od pritiska pojedinih stranih organizacija kao i finansijsko uskraćivanje za rad Komisije. Poznat je i slučaj Manfreda Novaka, specijalnog izvjestioca Ujedinjenih nacija za nestale osobe za bivšu Jugoslaviju koji je podnio ostavku nakon opstrukcija i otpora pojedinih zapadnih država. Kako je bilo raditi istragu i ekshumacije tih početnih godina?

Gospodin Novak se nije mogao pomiriti s tim kako London, Pariz pa i Washington gledaju na ekshumacije... Imamo i danas sličnu situaciju, dakle, na njih se gleda kao na proces koji nas udaljava od pomirenja. Jednostavno, neke vlade su smatrale da to traganje za nestalim, te ekshumacije, utvrđivanje uzroka smrti, utvrđivanje identiteta žrtava, da je to dolijevanje ulja na vatru ili dosipanje soli na žive rane, što naravno nema žive veze sa stvarnošću. Naprotiv, taj intenzivan proces ekshumacija, pronalazjenja nestalih, doveo je do toga da su se na neki način bol i tuga reducirali na neku mjeru koja je, usudujem se reći, podnošljiva s aspekta cjelokupne zajednice. Naravno, ona

“Ne želim vjerovati da velika većina ljudi zaista misli onako kako govori Milorad Dodik o genocidu u Srebrenici ili kako govori Pavić o onome što se dešavalo na području općine Prijedor, koji zločincima podiže spomenik, a žrtvama ne da pravo ni da plakat stave na mjesto gdje su bili logori, gdje su se desili zločini.”

predali tim vojskama. Nekoliko mjeseci nakon toga, posebno nakon što su izašli svi koji su krenuli kolonom, koji su preživjeli kolonu marša smrti, postalo je jasno da su svi ostali, zapravo, samo se u tom času nije tačno i precizno znalo koji je to broj, je li u pitanju 4, 5, 6. ili 10.000 ljudi. Puno godina kasnije, nakon što je velika većina porodica podnijela zahtjeve Međunarodnom komitetu Crvenog križa, Državnoj komisiji, kasnije Federalnoj komisiji ili Međunarodnoj

raditi isključivo po naredbama pravosudnih institucija. U to vrijeme to su bile istražne sudije entitetskih sudova, kantonalnih, okružnih i distrikta Brčko, ali dosta vremena je proteklo dok nismo uvjerali OHR da se samo na taj način i samo takvim pristupom mogu osigurati... Danas ubiremo plodove takvog našeg rezolutnog stava da se to mora na taj način odvijati, da mora postojati naredba, da mora postojati tim, da na čelu tima bude istražni sudija, kasnije tužilac,

ostaje podnošljiva iz vizure članova porodica koji tragaju za svojim najmilijim, ali takvo gledanje na stvari nas je pomalo u to vrijeme usporilo i zapravo ostavka gospodina Novaka bilo je ono što nam je omogućilo da nastavimo. Bojim se da on u tom času nije podnio ostavku na svoju funkciju da bi stvari ostale potpuno blokirane i da bi se išlo nekim drugim putem.

Dakle, u pokušaju da se jednostavno prihvati činjenica da su ovo žrtve rata i da im se zameo svaki trag, bez potrebe da se oni pronađu, imali smo kasnije nekih drugih neprilika s tadašnjim Uredom visokog predstavnika. Sjećam se dobro situacije 1996. godine kad smo mi otišli na područje Srebrenice, konkretno u Pobude, odnosno Kameničko brdo, sa zadatkom, na čelu s istražnim sudijom iz Tuzle, da sakupimo sve skeletne ostatke žrtava genocida u Srebrenici koji su bili nesahranjeni na tom putu smrti prema Tuzli iz Potočara. Nakon što smo uspjeli te prve godine (negdje u periodu septembar, novembar 1996. godine) pronaći 266 individualnih skeletnih ostataka, istovremeno kolege iz Banje Luke su imale zadatak da na Ozrenu pretraže teren u potrazi za srpskim vojnicima koji su poginuli u vojnim akcijama. Oni su uspjeli pronaći oko 40 tijela nepokopanih vojnika u tranšejama, rovovima koji su poginuli na Ozrenu. Tako je došao jedan zahtjev iz OHR-a da naši timovi treba da zaustave rad na terenu dok druga strana, u ovom slučaju komisija iz Banje Luke, ne dostigne jednak broj pronađenih žrtava na Ozrenu, koliko smo mi pronašli. Ja sam u tom trenutku povukao sve timove s terena i rekao da na taj način mi ne možemo raditi i onda sam čak zahtijevao (taj prekid je trajao nekoliko mjeseci, mislim čak puna 3 mjeseca) i onda smo jednostavno zahtijevali od OHR-a da, ne samo da mi možemo samo s tim jednim timom paralelno raditi i kolege iz Banje Luke, nego da svaka strana može raditi s onoliko timova koliko ih ima praktično na raspolaganju. Mi smo u tom času imali 10 kantonalnih sudova tužilaštava i ja sam zahtijevao da

“Nekada je neke zločine nemoguće dokazati, evidentno je da se zločin desio, evidentno je da je 150 ljudi strijeljano na jednom mjestu. Činjenica da oni nisu ostavili nijednog preživjelog svjedoka i da među njima nema nijedan čovjek koji bi bio spreman da prizna učinjeno djelo i da se pokaje za to djelo, ne znači da nije strijeljano 150 ljudi i da to ne treba označiti kao genocid, ratni zločin ili kao zločin protiv čovječnosti.”

svaki od njih u okviru svoje nadležnosti može da radi u istom vremenskom periodu i to je rezultiralo da su ljudi iz OHR-a skloni gledanju na proces ekshumacija kao na neki proces izbalansiranih ekshumacija gdje treba jednak broj žrtava s jedne i s druge strane i eventualno s treće strane da se pronađe i ekshumira. Mi tako nikad ne bismo završili taj proces iz vrlo jednostavnog razloga. Brojke su bile neumoljive, dakle, u ukupnom procentu nestali Bošnjaci su činili 80%, bosanski Srbi negdje 11,5%, Hrvati 4%. To bi značilo da se proces potrage za nestalim kad su u pitanju nestali Bošnjaci trebao zaustaviti s 15% pronađenih Bošnjaka. Mi to nismo prihvatili, hvala Bogu danas imamo rezultate takvog našeg stava koji je bio, rekao bih, nepokolebljiv. Da se ne može vršiti nikakav balans između žrtava, odnosno u potrazi za žrtvama.

Prije dvije godine pronađena je masovna grobnica Tomašica kod Prijedora. Ova grobnica smatra se najvećom

u Bosni i Hercegovini. Do tada je najveća bila Crni Vrh kod Zvornika. Ovo dokazuje široki sistematski pristup činjenja zločina 1992. godine.

Apsolutno. Dakle, svi oni koji tvrde da se genocid desio na prostoru cijele Bosne i Hercegovine, posebno u periodu april – decembar 1992. godine i u ljeto 1995. godine na prostoru Srebrenice i Žepe, su upravu. Dakle, dokaz za to je i sama optužnica protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića, ako se ne varam iz jula mjeseca 1995. godine, kojom je praktično inkriminacijom genocidom obuhvaćeno cijelo područje koje je bilo pod kontrolom vojske bosanskih Srba. Znači, 30 i više općina je obuhvaćeno formulacijom genocida. Bez obzira na broj žrtava, prije svega mislim na Prijedor, Sanski Most, Ključ, Bosanski Šamac, Bosansku Gradišku, Teslić, Doboju, zatim kompletno Gornje, Donje, Srednje Podrinje, znači od Brčkog, Bjeljine preko Srebrenice, Bratunca, Višegrada, Vlasenice, Zvornika, Rogatice, Han-Pijeska, Sokoca, općina

na području grada Sarajeva koje su bile pod kontrolom Karadžićevih i Mladićevih snaga u istočnoj Hercegovini, Nevesinju, gdje je desetkovano bošnjačko stanovništvo i na drugim prostorima. Dakle, činjenica je da je optužnica u kasnijem vremenskom periodu donekle reducirana i da ona sada obuhvata 6 ili 7 ukupno općina na području Bosne i Hercegovine. To ne znači kako zlonamjerni tumače da se odustalo od toga da je na tim područjima izvršen genocid nego da su, iz praktičnih razloga u cilju skraćivanja vremena suđenja, uzeti, možda, nisam čak ni uvjeren u to, najdrastičniji primjeri. Uzeti su oni primjeri, one općine u kojima je

tužilaštvo u Haškom tribunalu imalo najveći broj najkvalitetnijih dokaza i samo zato su oni ostali kao općine u kojima je izvršen genocid. A ne znači da su sve druge općine koje su bile obuhvaćene prvobitnom optužnicom, da na njima nije izvršen genocid. Jednostavno, tužilaštvo je išlo logikom ako dokažu genocid u jednoj, dvije, u ovom slučaju 6 ili 7 općina, kazna koja čeka one koji su učesnici bit će potpuno identična kao da obuhvati pedeset općina; kazna će biti ona najteža koja se može izreći pred Haškim tribunalom, a to je doživotni zatvor, doživotna robija. Tako da su čisto praktični razlozi vodili Tužilaštvo i Sud u Haagu da

postupe na takav način. Naravno, to je opet na štetu žrtava. Teško je ljudima, Bošnjacima iz Nevesinja, danas objasniti kako to da ne postoji presuda za genocid u Nevesinju gdje je svaki deseti Bošnjak iz Nevesinja ubijen, a od tog svakog desetog, svaki osmi je dijete mlađe od 18 godina. A da ne govorim o drugim općinama, kao što je Vlasenica, ili o onim koje nisu trenutno obuhvaćene optužnicom kao u općinama u kojima je izvršen genocid.

Bošnjaci se ustručavaju da koriste termin genocid kako bi označili zločine počinjene u Bosni i Hercegovini 1992. godine. Vi ste jedne prilike kritikovali i udruženja žrtava koja izbjegavaju koristiti ovaj termin u njihovom nazivu.

To je plod pritisaka i nekih ponuda za nekim kompromisima, ali nema kompromisa, nema niko prije svega pravo da u ime same žrtve govori da, ono što se desilo članovima njihovih porodica, nije genocid. Dakle, tim prije što kažemo ovdje postoje međunarodni dokumenti kao što su optužnice Haškog tribunala u kojim stoji da je to genocid. Nauka je već rekla svoj stav oko toga, bez obzira hoće li to biti utvrđeno kao pravna činjenica kroz izricanje odgovarajućih presuda, u kojima će stajati da je to genocid. Ništa ne može promijeniti tu historiju, tu se jeste desio genocid.

Nažalost, pojedinci koji vode ni nekim pragmatičnim interesima, vlastitim ili asocijacija koje zastupaju skloni su takvoj vrsti kompromisa. Pa smo tako imali situaciju na nekoliko mjesta u Bosni i Hercegovini da se odustalo od toga. Ljudi kažu, mi znamo da je bio genocid, ali, eto, ne moramo to ni napisati, ne moramo to i obilježiti. To se mora uraditi, mi smo od danas do sutra, ali moramo zbog onih generacija koje će biti na ovim prostorima za 50 ili 100 godina; oni moraju znati na kojem prostoru žive. Na prostoru na kojem je vladao mir stoljećima ili je to da za 10, 20, 30, 50 godina da su se dešavali strahoviti pokolji koji su označeni kao genocid.

Uloga sudova općenito, pogotovo međunarodnih tribunala, jeste da utvrdi krivicu, a ne da piše historiju? Da li se slažete?

Naravno, iz utvrđenih činjenica proizaći će neki historijski fakti, odnosno na neki način bit će više izvora za rasvjetljavanje historije, bilo one bliže, bilo one dalje. Ja ne mogu reći da presude sudova doprinose boljem razumijevanju prošlosti, one doprinose sigurno, ali nisu nužne i nisu jedino sredstvo za utvrđivanje onoga što se desilo. Postoje živi ljudi, postoje živi svjedoci; nekada je neke zločine nemoguće dokazati, evidentno je da se zločin desio, evidentno je da je 150 ljudi strijeljano na jednom mjestu. Činjenica da oni nisu ostavili nijednog preživjelog svjedoka i da među njima nema nijedan čovjek koji bi bio spreman da prizna učinjeno djelo i da se pokaje za to djelo, ne znači da nije strijeljano 150 ljudi i da to ne treba označiti kao genocid, ratni zločin ili kao zločin protiv čovječnosti.

Iduće godine ističe rok za podnošenje zahtjeva za reviziju tužbe protiv

Srbije pred Međunarodnim sudom pravde. Sada imamo zapisnike Vrhovnog savjeta odbrane Jugoslavije – dokaze koje nismo imali 2007. godine. Postoji li volja za revizijom uopšte?

Kod žrtava i kod onih koji predstavljaju žrtve, kod onog dijela političkog establišmenta u Bosni i Hercegovini koji zastupa interese Bošnjaka, takva želja postoji. Ali ne postoji i takva želja kod onih koji takve odluke treba da donesu, odluke o obnovi postupka i da se konačno u tom obnovljenom postupku suoče sa svim činjenicama.

U toku tog prvog postupka vidjelo se da pored živih svjedoka koji gledaju avione koji dolijeću iz susjedne Srbije, koji vide tenkove s druge obale rijeke Drine, pucaju po bratunačkim selima na bošnjačko stanovništvo, da pored svega onoga što su zabilježili posmatrači zaštitnih snaga UN-a, snaga međunarodne policije, da pored svih tih dokaza presuda glasi: –genocid se desio samo u Srebrenici i u okolini Srebrenice i počinile su ga vojska, policija i civilne vlasti u manjem bosanskohercegovačkom entitetu.

Dakle, uz sve te dokaze, činjenice, pa i postojanje transkripta sa zasjedanja Vrhovnog vojnog savjeta susjedne republike, bez obzira što su ti dijelovi zacrnjeni kako se ne bi moglo baš sve pročitati, uz sve te činjenice jasno je odluka Međunarodnog suda pravde morala biti drugačija, ali nije.

Zbog toga nisam preveliki optimista, a ne zbog ovih naših unutarnjih peripetija, oko toga na koji način pokrenuti postupak. Mislim da oni koji su vodili prvi postupak imaju ovlaštenje da taj postupak do kraja dovedu bez ikakvih dodatnih odluka bilo kojeg organa Bosne i Hercegovine. To je nešto što proizlazi iz punomoći koje su dobili u vrijeme kada su taj postupak pokrenuli kad su zastupali Bosnu i Hercegovinu.

Da bude još jasnije; interesantna je odluka tog suda i u odnosu na Crnu Goru, pored čitavog niza dokaza, pored činjenice da i danas BiH traga za desetinama svojih državljana koji su upravo na teritoriji susjedne Crne Gore uhapšeni, maltretirani, zatvoreni pa na kraju krajeva i nestali na teritoriji te države. Priča o tome da

su oni navodno deportovani, predati svojim neprijateljima u Bosnu i Hercegovinu je priča koja nema uporišta u bilo kakvim dokumentima iz kojih bi se ta priča mogla potvrditi.

način preventivno djeluje. A vidjeli smo kasnije da to nije završilo tako, da se poslije osnivanja suda desila se i Srebrenica, desio se čitav niz drugih zločina, "Škorpioni" itd...

“Uvjeran sam da kada bi Milorad Dodik izašao i rekao ono što je govorio prije desetak godina, da treba uhapsiti Karadžića i Mladića, da je nastavio s takvom politikom, današnji odnos ljudi u manjem bh. entitetu prema Srebrenici bi bio bitno drugačiji. Ili da je gosp. Čavić, koji je napravio neke male korake u tom pravcu suočavanja s istinom, da je taj čovjek ostao da vlada da bi stvari danas izgledale drugačije.”

Nisam preveliki optimista kad je to u pitanju, ako je izdvojeno mišljenje potpredsjednika Međunarodnog suda pravde u ono vrijeme, koje apsolutno u cijelosti odgovara činjenicama koje su u toku postupka utvrđene, ako je ostalo usamljeno jedno takvo mišljenje. Onda mislim da se takva kvalifikovana većina unutar Međunarodnog suda pravde ni danas, deset godina poslije, odnosno za koju godinu kada bude deset godina, ne može još uvijek naći.

Konačno, i neke druge činjenice, kao što je povlačenje nekih ljudi iz međunarodnih pravosudnih institucija je vrlo simptomatično. Ja sam, naime, od onih koji smatraju da svi oni koji su zaista htjeli profesionalno, stručno obaviti taj svoj zadatak, kad su vidjeli gdje su se našli, pobjegli glavom bez obzira. Mislim prije svega na Goldstonea, pa na gosp. Louise Arbour itd. Oni manje kvalifikovani i manje stručni su, radi stvaranja vlastitih karijera prihvatili tu igru i tu ulogu. Evo, konkretno ću reći, gospodin Diego Arria, koji je u to vrijeme bio visoko pozicioniran u UN-u, rekao je da je prilikom formiranja Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju zamisao zapravo bila da se zaustavi Milošević i njegovi poslušnici, da se zaustavi nastavak s agresijom na Hrvatsku i Republiku Bosnu i Hercegovinu, da je to bio cilj osnivanja – da se izrekne presuda najviše pozicioniranim ljudima u vlasti Srbije pa i ovim njihovim pomagačima ovdje u Bosni i Hercegovini, i da se na neki

Uključeni ste bili u proces uspostave Memorijalnog centra u Potočarima. Ovo je jedan način institucionalne memorijalizacije genocida u Srebrenici. Kako očuvati sjećanje na ostale genocide i masovne zločine u Bosni i Hercegovini?

Nažalost, mi smo naviknuti na tu situaciju svakog 11. jula – podsjetimo se Srebrenice, a šta će se desiti za godinu, dvije ili pet kada ne bude više nijedna žrtva genocida u Srebrenici ukopavana 11. jula, hoće li tada doći 10, 20 ili 50 hiljada ljudi da oda poštu, da se sjeti tih žrtava genocida? Dakle, vrlo malo se ili nikako radi na tom procesu, odnosno u onome što zovemo memorijalizacija - sjećanja na žrtve. Mislim da smo kao društvo svi zakazali, od političara pa do umjetnika u tom procesu. Svi imaju svoje mjesto u tom procesu i bojim se da polako gubimo i svjedoke koji bi nam mogli pomoći u tome.

Je li krajnji cilj obilježiti jednim datumom sve žrtve u BiH ili je to izgradnja više memorijalnih centara?

Mislim da bi bila bolja ideja izgradnja više memorijalnih centara, tim prije što su se masovna stradanja dešavala u različitim vremenskim periodima i prostorima BiH. Recimo, Srebrenica je 1995., u drugim dijelovima je 1992. godina. Sva mjesta u kojima je izvršen genocid, dakle 30-ak mjesta u BiH, svi bi morali imati svoje memorijalne centre poput Potočara. Ne mora to biti memorijalni centar koji

će u svom sastavu imati mezaristan, odnosno, bolje bi bilo da su općine na takav način postupile, znači na mjestima gdje se desio genocid da upravo tu, na tom mjestu, osjetimo ono što danas osjećamo u Potočarima, što još uvijek lebdi u zraku, taj stah, ta osjećanja izgubljenosti ljudi koji su boravili u fabrici akumulatora u Potočarima. Bolje bi bilo da su u okviru tih memorijalnih centara bila i mezarja, ali situacija je takva kakva jeste. Možda nije bilo ni uslova da se 1996. u gradu Zvorniku podiže mezarje, pa smo ga izmjestili iz Zvornika u Federaciju na granicu sa Zvorničkom općinom. Bolje bi bilo da nije tako, ali kada već jeste, nema razloga da se nekim drugim sadržajima, koji će podsjećati na te strašne zločine, ne očuva to sjećanje. Ne toliko radi sjećanja kao sjećanja, nego baš nešto što bi trebalo svojom monumentalnošću da spriječi buduće naraštaje da se vrate takvom rješavanju "problema" koji će rezultirati zločinima protiv čovječnosti, uključujući genocid.

Kako komentarišete negiranje genocida i zločina od strane srpskih političkih i akademskih elita kao i većine lokalnog stanovništva?

Ja sam sklon vjerovati da lokalno stanovništvo oponaša svoju 'elitu', oponaša ono što političari govore, ono što ono što političari rade i da je situacija obrnuta i kada bi ti političari imali iskreni pristup, vjerujem da bi lokalno stanovništvo imalo jednako takav odnos. Ne želim vjerovati da velika većina ljudi u bosansko-srpskom narodu pa i srbijanskom narodu u susjednoj Srbiji vjeruje da je dobro ono što su radili Milošević, Karadžić, Mladić i ovi koji su osuđeni ili ovi koji su neosuđeni. Velika većina ljudi intimno osjeća da je to zlo, da su ti ljudi bili na strani zla, ne na strani dobra. Ono što je problem je vrlo izražena propaganda, dezinformisanje javnosti, izbjegavanje nazivanja stvari pravim imenom. Uvjeran sam da kada bi Milorad Dodik izašao i rekao ono što je govorio prije desetak godina, da treba uhapsiti Karadžića i Mladića, da je nastavio

s takvom politikom, današnji odnos ljudi u manjem bh. entitetu prema Srebrenici bi bio bitno drugačiji. Ili da je gosp. Čavić, koji je napravio neke male korake u tom pravcu suočavanja s istinom, da je taj čovjek ostao da vlada da bi stvari danas izgledale drugačije. Ovako, dok god na čelu entiteta stoje ljudi koji jednostavno prije svega nemaju senzibiliteta prema porodicama žrtava...

Ja ne želim vjerovati da velika većina ljudi zaista misli onako kako govori Milorad Dodik o genocidu u Srebrenici ili kako govori Pavić o onome što se dešavalo na području općine Prijedor, koji zločincima podiže spomenik, a žrtvama ne da pravo ni da plakat stave na mjesto gdje su bili logori, gdje su se desili zločini...

Više od dvadeset godina bavite se pitanjem razmjene zarobljenika i procesom traženja nestalih osoba žrtava genocida i masovnih zločina. Vaš posao je jedne prilike okarakterisan kao "najteži posao na svijetu". A dosta ljudi postavlja pitanje kako izdržite u ovom poslu, okruženi smrću svaki dan.

Za sebe znam, a duboko vjerujem da svi oni koji dijele ovu sudbinu traganja za nestalim zajedno sa mnom razmišljaju kao ja. Znači, njima to nije posao sa radnim vremenom. Ovo je uistinu jedna vrsta zadatka, misije koja mora okončati nešto što je posljedica jednog ružnog iskustva u jednom drugom vremenskom periodu iz Drugog svjetskog rata. Nedavno sam imao priliku vidjeti fotografiju, zapravo ona je sačinjena prije 4-5 godina u jami Čavkarica gdje se alpinistički tim Federalnog MUP-a spustio nakon što je napravljen jedan otvor na zabetoniranom ulazu, u tu jamu. I imao sam priliku vidjeti fotografiju na koju nisam prije obratio pažnju, prije 3-4 godine, kad sam je prvi put vidio. Dakle, na dnu te jame se nalaze desetine i desetine lobanja i ljudskih skeleta. Hoću da kažem da mi ovo shvatamo na bazi negativnog iskustva iz Drugog svjetskog rata, da smo osjetili da se ovo jednom mora završiti. Nada i pogled članova porodica žrtava koji tragaju za svojim

najmilijim koji je uprt prema nama, prema nas pedeset koliko je danas u Bosni i Hercegovini aktivno bilo u administrativnom bilo u operativnom dijelu ovog zadatka sudjeluje, nas obavezuje. Dakle, taj pogled, ta nada koju oni imaju, nadu da će i oni jednog dana pronaći svoje a mi smo im u toj nadi, izgleda, jedini koje oni imaju, ta nada, daje nam snagu.

Ne znam zaista u ovom času koliko dugo ću ja ili bilo ko od nas sudjelovati u zadatku. Mi smo prešli dobar dio tog puta ka utvrđivanju istine, nažalost, ne i dobar dio puta kada je u pitanju realizacija pravde, ali to i nije naš zadatak. Mi smo 3/4 nestalih pronašli. Ostaje da se pronađe 6.500 nestalih osoba, koliko se procjenjuje da ih ima. Vidjet ćemo. Ja još imam volju i snagu, imam i unutrašnju potrebu da budem s tim ljudima koji tragaju za svojim najmilijim. Ako ništa, svojim fizičkim prisustvom na ekshumacijama, da svojim iskustvom koje traje pune 23 godine pomognem u tom procesu i onima koji su mlađi.

الموجز

البحث عن الضحايا المفقودين رسالة

نحن نستمد قوتنا من آمال أسر الضحايا بالعثور على ذويهم

حوار مع أمور ماشوفيتش

أجرى الحوار: حكمت كارثيتش

تعتبر البوسنة والهرسك في المنطقة الدولة ذات العدد الأكبر من المفقودين الذين اختفوا إبان العدوان على البوسنة والهرسك بين عامي 1992 و1995. لقد مضى ٢٠ عاماً على انتهاء الحرب، وما زال هناك عدد كبير من المفقودين لم يعثر عليهم. في هذا الحوار يجيب أمور ماشوفيتش، عضو مجلس مدراء هيئات البحث عن المفقودين في البوسنة والهرسك، عن الأسئلة المتعلقة بعملية البحث عن ضحايا الإبادة الجماعية والمفقودين في البوسنة والهرسك، والمقابر الجماعية، والمشاكل والصعوبات التي رافقت مهمة البحث عنهم، وإنكار الإبادة الجماعية، وغيرها من المسائل.

الكلمات الرئيسية: أمور ماشوفيتش، المفقودون، الإبادة الجماعية، المقابر الجماعية، سربرينيتسا.

Summary

THE SEARCH FOR THE MISSING VICTIMS IS A MISSION AND THE HOPE OF THEIR FAMILY MEMBERS IS GIVING US THE STRENGTH

The interview with Amor Mašović

By Hikmet Karčić

Bosnia and Herzegovina is a state in the region that records in the period of the aggression from 1992 to 1995, the largest number of missing persons. It has been 20 years since the ending of the war and still all the missing persons have not been found. About these issues and about the process of the search for the victims of genocide and the missing persons in BiH, about the mass-graves and the difficulties that they encountered in this mission, about negating the genocide and other issues related to the matter we discussed with Amor Mašović, member of the Collegium of directors of the Institute for the missing persons in BiH.

Key words: Amor Mašović, missing persons, genocide, mass-graves, Srebrenica